

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić

Prof. dr Đorđe Vidanović

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Mihajlo Antović

Prof. dr Miloš Kovačević

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Slávka Tomaščíková

Prof. Walter Epp

Prof. dr Colin Nickolosn

Prof. dr Yunichi Toyota

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Marija Krivokapić

Sekretari konferencije:

Aleksandar Pejčić

Vladimir Figar

Recenzenti:

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Vladimir Jovanović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2016.

Recenzenti pojedinačnih radova:

Mihajlo Antović
Snežana Bilbija
Savka Blagojević
Ivan Cvetanović
Đorđe Vidanović
Snežana Gudurić
Mirjana Ilić
Vladimir Jovanović
Miloš Kovačević
Jelena Lepojević
Sofija Miloradović
Biljana Mišić Ilić
Mirjana Mišković Luković
Dragana Pavlović
Vladan Pavlović
Tvrtko Prčić
Vladislava Ružić
Amira Sadiković
Dušan Stamenković
Ivana Stojanović Prelević
Violeta Stojičić
Violeta Džonić

SADRŽAJ

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

UVOD

Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić ZNAČENJE OD REČI DO DISKURSA	11
---	----

I

ZNAČENJE: OD LEKSIKE DO GRAMATIKE

Predrag Novakov GRANICE ZNAČENJA: GLAGOLSKA SEMANTIKA I GLAGOLSKI VID	31
Vladislava Ružić SEMANTIČKA I SINTAKSIČKA VALENTNOST IMENICE VREME	43
Marija Vučković KONCEPT POSESIJE I SEMANTIKA GLAGOLA <i>GUBITI</i> I NJEGOVIH DERIVATA	59
Ivana Lazić-Konjik, Jovanka Milošević ZNAČENJE REČI DOM/KUĆA U SVAKODNEVNOM JEZIKU	73
Nataša Milanov O ZNAČENJU LEKSEMA <i>VATRA</i> I <i>OGANJ</i> U SRPSKOM JEZIKU	89
Ana Jovanović, Divna Tričković KONTRASTIVNI PREGLED SEMANTIČKIH PROŠIRENJA REČI „□” (USTA) U KINESKOM I JAPANSKOM JEZIKU I NJENA ULOGA U FORMIRANJU PIKTOFONETIKA	101
Jovana Jovanović KOMPONENTA VELIČINE KAO MOTIVATOR POGRDNOG ILI AFIRMATIVNOG ZNAČENJA LEKSEMA KOJIMA SE IMENUJE ČOVEK	113
Mariya Bagasheva-Koleva ANALYTIC AND SYNTHETIC DIMINUTIVE FORMATION IN ENGLISH, RUSSIAN AND BULGARIAN	131
Ana Halas OBRADA METAFORIČKIH ZNAČENJA U JEDNOM OPŠTEM I JEDNOM PEDAGOŠKOM REČNIKU ENGLESKOG JEZIKA	139
Stefan Pajović IRISH AND SERBIAN PLACE NAMES WITH A COMMON BASE	153
Milica Stojanović ZNAČENJE PREFIKSA <i>DO-</i> U POLIPREFIGIRANIM GLAGOLIMA	165

Aleksandra Janić SEMANTIČKE NIJANSE KOD VIŠEZNAČNIH IZVEDENIH PRIDEVA NA -(LJ)IV U SRPSKOM JEZIKU	177
Bojana Tomić O ZNAČENJU JEDNOG TIPA POZAJMLJENICA U SRPSKOM JEZIKU	189
Miloš D. Đurić ZNAČENJE I KOMPLEKSNI NOMINALI U DISKURSU ELEKTROTEHNIKE	201
Jasna Trajić ZNAČENJE SKRAĆENICA U INTERNET KOMUNIKACIJI	217
Snežana Gudurić U POTRAZI ZA IZGUBLJENIM ZNAČENJEM	231
Ivan Jovanović O SEMANTIČKOM ASPEKTU SEKSUALNOG ČINA U FRANCUSKOM I SRPSKOM JEZIKU	243
Gordana Ristić, Mirjana Zarifović ZNAČENJA LEKSEME <i>BLUT</i> / <i>KRV</i> U FRAZEOLIZMIMA NEMAČKOG I SRPSKOG JEZIKA	255
Tamara Jevrić THE PORTRAIT OF WOMEN IN ENGLISH AND SERBIAN – A STUDY INTO THE MEANING OF WORDS THROUGH COLLOCATIONS	267
Predrag Mutavdžić, Ana Sivački, Anastassios Kampouris O MOGUĆNOSTI PRENOŠENJA FRAZEOLIZAMA SA KOMPONENTOM VLASTITE IMENICE IZ SRPSKOG NA GRČKI, RUMUNSKI I ALBANSKI JEZIK (PRILOG SEMANTIČKOJ ANALIZI)	279
Meysun Gharaibeh Simonović 99 IMENA ARAPSKOG JEZIKA: BROJNOST I SLOJEVITOST NAPOREDNIH ODREDNICA I EPITETA ARAPSKOG JEZIKA	305
Nada Arsenijević PRILOG TUMAČENJU GENITIVA U SISTEMU OBJEKATSKIH PADEŽA	317
Jelena Lepojević i Danica Igić PADEŽNE FORME SA ZNAČENJEM MESTA I PRAVCA U SRPSKOM, RUSKOM I NEMAČKOM JEZIKU	333
Branimir Stanković ADJECTIVAL ASPECT IN SERBIAN – EPISTEMIC, PARTITIVE SPECIFICITY OR DEFINITENESS?	345
Violeta Stojičić THE MEANING OF QUALITY GROUP TEMPERERS IN THE CARDIFF GRAMMAR	355
Vladan Pavlović THE <i>WAY</i> CONSTRUCTION IN ENGLISH AND ITS TRANSLATION EQUIVALENTS IN SERBIAN	365

Mile Živković SEMANTIC CHARACTERISTICS OF SERBIAN AND ENGLISH LIGHT VERB CONSTRUCTIONS	377
Miloš Kovačević REČENICE S KONVERZIJOM PRIDJEVSKOG ATRIBUTA I PRILOŠKE ADVERBIJALNE ODREDBE	389
Boban Arsenijević TRI OPŠTA TIPRA ADNOMINALNIH ZAVISNIH KLAUZA	409
Tanja Rusimović ZNAČENJA ADJEKTIVNIH KLAUZA SA LIČNOM ZAMENICOM U ANTECEDENTU	419
 II ZNAČENJE U KONTEKSTU	
Zhanna Maslova MEANING, SENSE AND INFORMATIVITY IN METAPHORIC LANGUAGE	433
Ivana Stojković, Miljana Nikolić ZNAČENJE MEDIJSKIH PORUKA I SOCIJALNI KONTEKST	445
Velibor Petković, Milan Dojčinović TEHNOLOŠKI NAPREDAK MEDIJA KAO PREDUSLOV VIŠEZNAČNOSTI	457
Ivana Stojanović Prelević, Vladeta Radović ZNAČENJE PORUKE U PROPAGANDNOJ KOMUNIKACIJI	473
Dobrivoje Stanojević ZNAČENJE HUMORA I MEDIJSKI DISKURS	487
Melina Nikolić (C)OVERT MEANINGS OF INTERTEXTUALITY IN NEWS INTERVIEWS	497
Stefan Todorović ZNAČENJA I STILSKI EFEKTI EUFEMISTIČKIH PERIFRASTIČKIH IZRAZA U PUBLICISTIČKOM STILU	509
Strahinja Stepanov SERBIAN POLITICAL HOARDING: PRAGMALINGUISTIC AND SEMIOTIC ASPECTS	521
Sandra Stefanović KARIKATURA KAO MULTIMODALNO SREDSTVO U SLUŽBI ZNAČENJA ...	541
Vanja Miljković (DE)KOMPRESIJA KAO SEMANTIČKI MEHANIZAM U POLITIČKOJ KARIKATURI	557
Nina Manojlović FUZZY EXPRESSIONS IN LEGAL TEXTS	577

Jelica Tošić CREATING MEANINGS IN INTERSPACES – 'PLURALIZATION CONTINUED'	587
Snežana Grujić ПРОМЕНА РОДНОСТИ, ГОВОРНИ ЧИНОВИ И ЗНАЧЕЊЕ	599
Sanja Vuletić RODNE RAZLIKE KOMUNIKATORA I ZNAČENJE KOJE PRIPISUJEMO NJIHOVOM GOVORU	611
Ivan Stamenković THE INDIVIDUAL CONSTRUCTION OF MEANING THROUGH THE PERCEPTION OF IMPOLITENESS – THE ASPECTS OF FACE MOST FREQUENTLY ENDANGERED IN SERBIA	623
Katarina Milenković, Maša Mladenović NAME SYMBOLISM IN "HARRY POTTER"	637
Jasmina Đorđević TRANSLATION ISSUES: BRIDGING MEANING IN POLITICALLY SENSITIVE TEXT	649
Milena Sazdovska-Pigulovska THE IMPACT OF LITERAL AND FREE TRANSLATION ON THE RE-CREATION OF MEANING.....	663
Olga Panić Kavgić, Aleksandar Kavgić TEDI JE U BIZNISU: KAKO GREŠKE U PREVODU <i>PEPE PRASETA</i> <i>I TRAKTORA TOMA</i> UTIČU NA ZNAČENJE	673
Kimeta Hrnjak Hamidović, Ivana Nešić ULOGA REČNIKA U NASTAVI PREVOĐENJA NA UNIVERZITETSKOM NIVOU	687
Slobodanka Gligorić THE INFLUENCE OF LANGUAGE POLICY AND SOCIO-POLITICAL CONTEXT ON INTERPRETING THE MEANING OF STUDENT AUTONOMY – THE TEACHERS' PERSPECTIVE	701
Nadežda Silaški, Tatjana Đurović THE MEANING OF MOTIVATION IN ESP AT TERTIARY LEVEL	715
Maja Stanojević Gocić INFERRING THE MEANING OF UNKNOWN WORDS AS A READING STRATEGY IN ESP COURSE	727
Jelena Mllovanović EFL LEARNERS' IDIOM COMPREHENSION: PROCESSING STRATEGIES AND FACILITATING FACTORS	739
Radmila Bodrič ULOGA ZNAČENJSKO-KOMUNIKATIVNOG KONTEKSTA U NASTAVI GRAMATIKE ENGLESKOG JEZIKA – POGLED IZ UGLA UČENIKA	751

Sabina Halupka-Rešetar TESTING EFL LEARNERS' UNDERSTANDING OF CONVERSATIONAL IMPLICATURE	771
Danica Jerotijević Tišma SERBIAN EFL LEARNERS' UTTERANCE MEANING INTERPRETATION BASED ON INTONATION CUES	785
Bojana Jakovljević, Nataša Milićević COMPREHENSION OF NATURAL AND SYNTHESIZED SPEECH: THE INFLUENCE OF SYNTAX-PROSODY INTERFACE	799
Maja Marković , Tanja Milićev SYNTHETIC AND NATURAL SPEECH INTELLIGIBILITY AND COMPREHENSION: EFFECTS OF PROSODY	809

ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ ДОМ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Сажетак: У раду се представља значење речи *дом* у односу према лексеми *кућа* на основу материјала анкете спроведене међу савременим говорницима српског језика. Показане су оне особине овог појма, елементи значења лексеме *дом*, које су устаљене, стереотипне у његовом свакодневном, уобичајеном схватању, а нису довољно истакнуте у лексикографској дефиницији. То су: породица, заједништво, топлина, љубав и др. позитивна осећања, људи се у њему осећају добро, слога. Истакнут је значај породице у актуелној концептуализацији ДОМА у српском језику, те важност психосоцијалног и психолошког аспекта и изразито позитивно емоционално вредновање овог појма.

Кључне речи: значење, концепт, дом, анкета, језичка слика света, српски језик

1.0. Увод

Настављајући започета испитивања концепта ДОМ у српском језику, у радовима Ristić, Lazić-Konjik 2014 и Ристић 2013а, 2013б, у овом раду представиће се значење и начин концептуализације речи и појма *дом* савремених говорника српског језика на основу материјала анкете и других релевантних извора (подаци из *Асоцијативног речника српскога језика – АРСЈ* и *Обратног асоцијативног речника српскога језика – ОАРСЈ*) који репрезентују уобичајен начин концептуализације овог појма и откривају оне његове особине које се претежно испољавају на когнитивном и комуникативно-прагматичком плану.

Реконструкција језичке слике (ЈС) ДОМА у претходним радовима је заснована на анализи системских података, на материјалу *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (РСАНУ) (Ristić, Lazić-Konjik 2014)², и текстуалних података, у различитим функционалним стиливима репрезентативним за национални језик (Ристић 2013а, 2013б)³. Предмет анализе у овом

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178009: *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² У овом раду концепт ДОМА је показан на лексикографском материјалу тезаурусног РСАНУ, који је, осим речничког чланка лексеме *дом* и чланка њеног најближег синонима *кућа*, обухватио и лексичке јединице њихових творбених гнезда.

³ У раду Ристић 2013а представљени су стилски аспекти концептуализације појма ДОМ у књижевном дискурсу, док је у раду Ристић 2013б представљен концепт ДОМА у религијском хришћанском дискурсу.

раду биће трећи тип података – конвенционални подаци, добијени путем анкетних испитивања. Овако широко постављено истраживање, ослоњено на теоријске основе и методолошке поставке Лублинске етнолингвистичке школе⁴, има за циљ да се у светлу савремених националних схватања и актуелних теоријских приступа свестрано сагледа и детаљно опише концепт ДОМА у српском језику.

1.1. Анализом анкетних података у овом раду настоји се открити начин на који просечни савремени говорник српског језика разуме реч *дом*, у односу према синонимној лексеми *кућа*, тј. да ли прави разлику између ових речи на семантичком и на когнитивном плану, затим који су то елементи значења ДОМА које доживљава обавезнијим, типичнијим и по ком редоследу се они наводе, те какве су оцене и вредности повезане с појмом ДОМА.

1.2. Подаци из анкете су значајни јер се добијени одговори (особине појма ДОМ) могу статистички обрадити, бројчано и процентуално представити у односу на укупан број испитаника и одговора, као и упоредити са одговорима добијеним у асоцијативном тесту (одговори на реч-стимулус ДОМ у АРСЈ). У том смислу они доприносе откривању начина разумевања значења речи *дом* савремених говорника, због чега се анкета сматра важним допунским извором у реконструкцији ЈС неког појма и поступком верификације ваљаности лексикографске дефиниције (Бартмињски 2011: 67, 249; Bartmiński 2014).

1.3. Одговоре на питања из анкете и податке из АРСЈ⁵ и ОАРСЈ сматрали смо нормалним језичким текстовима који репрезентују најшире распрострањену варијанту националног језика (разговорни стил) и који одражавају свакодневну, уобичајену језичку слику света (ЈСС), односно њеног анализiranог фрагмента (према Бартмињски 2011: 47, 63–69).

1.4. Материјал тезаурусног РСАНУ показао је да се у српској лингвокултури за појам ДОМА, поред лексеме *дом*, употребљава и лексема *кућа*, и да ове две лексеме функционишу као синоними на вербално-семантичком плану, а да се разлике међу њима јављају на когнитивном и комуникативно-прагматичком плану, што се најопштије испољава у виду маркиране употребе лексеме *дом* и неутралне употребе лексеме *кућа* (Ristić, Lazić-Konjik 2014). Исто је потврдила анкета, указујући нарочито на разлике које постоје међу њима на когнитивном и комуникативно-прагматичком плану, што ће се у даљем раду показати кроз анализу одговора добијених анкетом.

⁴ Лублинска етнолингвистичка школа настала је и развија се у Пољској, у Лублину, под руководством проф. Лежија Бартмињског. Њене теоријске и методолошке поставке и резултати досадашњих истраживања представљени су у бројним радовима Бартмињског и његових сарадника, а на српском језику претежно у Бартмињски 2011.

⁵ Стимулус *кућа* није обрађен у АРСЈ.

1.5. С обзиром на то да се у лексикографским дефиницијама значењске компоненте по правилу ограничавају на „нужне и довољне” (Апресјан 1995: 95; Бартмињски 2011: 95), експериментална истраживања у виду анкете могу пружити много више особина (типичних и индивидуалних) које се приписују неком предмету. Стога ће се у раду најпре представити елементи значења лексеме *дом*, наведени у лексикографској дефиницији, у односу према елементима значења лексеме *кућа*, а затим кроз анализу резултата из анкете издвојити они елементи у значењу лексеме *дом* који су устаљени, стереотипни у свакодневном, уобичајеном схватању овог појма, а нису довољно истакнути у лексикографској дефиницији.

2.0. Дом и кућа у речнику. Значење

У табели 1 дат је упоредни приказ значења лексема *дом* и *кућа* релевантних за наше истраживање (на основу лексикографских дефиниција из РСАНУ). Подаци из РСАНУ показују да лексема *кућа*, иако млађа по пореклу⁶, има знатно богатију и разгранатију полисемантичку структуру од лексеме *дом* – за *дом* је наведено 16, а за *кућу* чак 37 значења, подзначења и значењских нијанси.⁷

Скраћенице кориштене у раду:

А – аспект (**Ж** – животни, свакодневни аспект; **Пор** – породични аспект; **П** – психолошки аспект; **ПС** – психосоцијални аспект; **С** – социјални, друштвени аспект; **Ф** – функционлни аспект; **Физ** – физички аспект)

Р – ранг

БО – број одговора

УБО – укупан број одговора

Д – дескриптор

КС – коефицијент стереотипизације

⁶ Исп. Skok: dom, kuća.

⁷ У табелу нису унета покрајинска, застарела и термилошка значења лексема *дом* и *кућа* будући да нису релевантна за ово истраживање: *дом* 2. б. покр. део куће где станује домаћин са породицом, стан; в. покр. кућа са окућницом; 3. пол. једно од тела из којих се, у већини држава, састоји народно представништво; 5. б. покр. породица у коју се девојка (одн. жена) уда; в. покр. породица у којој девојка живи пре него што се уда; г. покр. добра, угледна, племенита породица; б. маш. део парног простора на највишем месту парног котла, одакле се одводи пара; 7. у дечјим играма место где играч стоји на почетку игре и одакле почиње да чини оно што игра захтева; *кућа* 1. г. покр. скуп зграда, све зграде једног домаћинства или једне задруге; 2. покр. а. део, одељење у згради за становање у којем је огњиште, где се кува, једе, борави итд.; кухиња; б. соба; в. одељење у згради за становање, у којем се држи стока; 3. в. покр. већа породична заједница (обично браћа са својим породицама), чији чланови живе на заједничком имању; исп. задруга (2); 8. в. кућица (2а, 4); 9. покр. дечја игра у којој се надмеће у убацивању новчића, дугмади и сл. у рупицу ископану у земљи; таква рупица; 10. у народној загонци, о роју пчела; 11. анат. покр. чашица у зглобу плећке; 12. астр. заст. свако од дванаест звезданих јата сазвезђа Зодијака; 13. покр. врста божићног колача; 14. покр. лопатица за преношење жара, ватраљ.

Табела 1. Упоредни приказ значења лексема дом и кућа

ДОМ	КУЋА	А
1. а. кућа као место где човек живи са својом породицом.		Пор-Ф
1. б. домаће огњиште, породица, породична заједница.	1. б. родни, породични дом, домаће огњиште; породица.	Пор
1. в. станиште, пребивалиште (животиња).	1. в. станиште, пребивалиште (животиња).	Ф
1. г. фиг. родни крај, постојбина, отаџбина.	5. фиг. место пребивања (село, град и сл.); родни крај, родна земља, завичај, домовина.	Физ
	1. д. кућни послови, кућанство, домаћинство; газдинство.	Ж
	1. њ. кућне потрепштине, покућство и др. потребно за вођење кућанства.	Ф
2. а. кућа, зграда уопште.	1. а. грађевински објекти, зграда за пребивање, становање или какву друштвену потребу. фиг. велика количина нечег, велики број нечег.	Физ
4. зграда у којој је смештена нека друштвена установа: ~ културе, ~ просветних радника, ~ народног здравља, ~ старца, дечији ~, инвалидски ~, раднички ~ и др.	4. а. културно-просветна, административна и др. установа; суд, судница; општина; зграда у којој је смештена таква установа. 4. б. предузеће (обично са додатком који га ближе обележава); зграда у којој је смештено такво предузеће; исп. фирма.	Физ-Ф
5. а. род, племе; породица, лоза (често са додатком који значи ближе обележје лозе).	3. а. они који живе у једном кућанству, домаћинству, породична заједница, породица. 3. б. породица; род; лоза, династија (често са додатком породичног имена као ближег обележја). 3. г. заједница од више породица истог презимена, везаних пореклом од истог претка, братство.	Пор
	6. а. фиг. (обично у вок.) назив од миља (обично у обраћању мајке детету, често са атрибутом моја).	П
	6. б. фиг. особа која кући, унапређује своје домаћинство.	Ж
	7. породична имовина, кућанство, домаћинство.	Ж

2.1. Упоредни табеларни приказ значења јасно показује да су лексеме *дом* и *кућа* на лексичко-семантичком плану најближи синоними (исп. Ristić, Lazić-Konjik

2014), те да је за појам КУЋЕ примаран физички аспект (Ф) – „кућа као зграда, стамбени објекат“,⁸ док је за појам ДОМА у првом плану породични аспект (Пор) уз физички – „кућа као зграда, стамбени објекат у којем живи породица“.⁹ Лексема *дом* секундарно реализује општије значење „зграда, стамбени објекат“¹⁰ (*дом* 2а), са којим је у директном синонимском односу са примарним значењем лексеме *кућа*.¹¹ Лексикографска дефиниција, међутим, не пружа податак о томе у којој је мери сема 'породица' (породични аспект) доминантна, устаљена у семантичкој структури лексеме *дом*.

3.0. ДОМ У СВЕТЛУ АНКЕТЕ

Анкета је обављена у току школске 2011/2012. године на репрезентативном узорку (укупно 112 студената), на три факултета Универзитета у Новом Саду – Филозофском, Природно-математичком и Технолошком, што је омогућило да равноправно буду заступљени студенти друштвених (хуманистичких) и природних (техничких) наука (по 56 студената сваког профила), те подједнак број особа мушког и женског пола. Анкета је имала претежно отворен карактер, што значи да су студенти сами дописивали одговоре на задата питања, осим у првом питању где је требало заокружити један од два понуђена одговора. Питања су била следећа: 1. Да ли је дом исто што и кућа? ДА/НЕ (заокружи одговор); 2. Суштину правога дома представља (допуни); 3. Опиши изглед типичног дома; 4. Напиши што више особина/појмова које се односе на дом/кућу; 5. Допуни реченицу: *Ја имам дом али, ...*¹²

Једино су на прво питање одговорили сви испитаници, што се може објаснити природом питања, јер је у првом питању требало изабрати један од понуђених одговора, док је у свим осталим питањима одговор требало дописати.

⁸ кућа (номинатив) и куће (генитив у синтагмама са именицом која је стимулус) чести су одговори у ОАРСЈ на стимулусе који се тичу физичких карактеристика куће као стамбеног објекта: *темељ* (кућа 326; куће 79), *праг* (кућа 302; куће 30), *кров* (кућа 274; куће 25) и *кровови* (кућа 180; куће 69).

⁹ Иако је у АРСЈ кућа као парадигматска реакција (синоним) најфреквентнији одговор на стимулус *дом* (од 800 испитаника 257 је дало одговор кућа), реакције које се односе на физички аспект дома нису фреквентне (нпр. зграда 5).

¹⁰ У пољском и руском, на пример, то је примарно значење лексеме *дом* (исп. Pintarić 2006: 235–236).

¹¹ И друга значења из полисемантичке структуре ових лексема, која су углавном индукована метафором, односно метонимијом, ступају у синонимске односе. Реч је о значењима заснованим на семама 'место живљења': „станиште, пребивалиште животиња“, „родни крај, отаџбина“; 'место обављања некаквих послова': „зграда у којој је смештена нека друштвена установа“, тј. „културно-просветна, административна и др. установа; суд, судница; општина; зграда у којој је смештена таква установа“, као и на формули 'зграда – људи у њој': „породица“, „род“ и др. (в. *дом* 5 и *кућа* 3).

¹² Формулација питања у анкети у складу је са теоријским поставкама садржаним у раду Ј. Бартмињског (Бартмињски 2011).

3.1. Прво питање: Да ли је *ДОМ* исто што и *КУЋА*?

Одговори на прво питање (табела 2) откривају да, иако ове две лексеме на семантичком плану функционишу као синоними (речничке дефиниције показују да им се већина значења подударна), на когнитивном и комуникативно-прагматичком плану у свакодневном, разговорном језику постоје значајна одступања. Највећи број испитаника (99) не поистовећује *дом* и *кућу*, из чега следи да данашњи говорници српског језика за зграду или кућу не употребљавају лексему *дом*. Одговори на друго, треће и четврто питање откривају разлоге за то, скривене у начинима концептуализације.

Табела 2. Да ли је *ДОМ* исто што и *КУЋА*?

Да ли је ДОМ исто што и КУЋА?			
Р	одговор	БО	% од УБО
1.	не	99	88.39%
2.	да	13	11.61%

3.2. Друго питање: Суштину правог дома представља (допуни)

На друго питање одговорило је 111 испитаника (од 112), а УБО износи 201. Одговори на друго анкетно питање указују на високу стереотипизованост дома у српском језику. Издвајају се две особине „правог“¹³ дома: **породица / људи који у њему живе у заједници**¹⁴ и **топла, пријатна атмосфера**, чији КС износи чак 48.26%.¹⁵

¹³ У анкетним истраживањима Лублинске етнолингвистичке школе користе се различити модификатори као нпр. „прави“, „типичан“, „идеалан“ да се свестраније сагледају начини стереотипизације појмова и разлике које постоје међу њима. Суштина модификатора „прави“ је у томе што обогаћује и уједно субјективно релативизује квантификаторе „сви“, „сваки“ због чега има кључни значај за механизам стереотипизације појмова (исп. Бартмињски 2011: 325); исп. судове: *Сваки дом представља породица на окупу и Сваки прави дом представља породица на окупу*.

¹⁴ Увидом у АРСЈ закључује се да одговор породица (43) заузима важно место у асоцијативном пољу лексеме *дом*, са којим се могу довести у везу и одговори: РОДИТЕЉИ (7), МАЈКА (3), МАМА И ТАТА (2), БРАТ, ДЕДА, МАЈКА ОТАЦ (1). Поред тога, бројни су и одговори, тзв. синтагматске реакције, којима се именује установа или зграда у којој је смештена таква установа, и који због типа везе нису релевантни за наше истраживање: СИВИ (20), СТУДЕНТСКИ (8); СТУДЕНТ (6); СТАРАЧКИ (5); ЗДРАВЉА (4); КУЛТУРЕ, РУСКИ, ЗДРАВЉЕ (3); МЛАДОСТИ, НАПУШТЕНА ДЕЦА, ПОПРАВНИ, СТАРАЦА, СТАРЦИ, СТУДЕНТИ, УЧЕНИКА, ЗА УЧЕНИКЕ (2), НЕЗБРИНУТА ДЕЦА, ОМЛАДИНА, ОМЛАДИНЕ, ОМЛАДИНСКИ, РУСКИ ДОМ, СИНДИКАТА, СИВ, СИВА, СИВИ ДОМ, СТУДЕНТСКИ ДОМ, СТУДЕЊАК, ШКОЛА, УЧЕНИЦИ, ЗА ДЕЦУ, ЗА НЕЗБРИНУТЕ, ЗА НЕЗБРИНУТУ ДЕЦУ, ЗА СЛЕПЕ, ЗА СТАРА ЛИЦА, ЗА СТАРЦЕ (1) (у ОАРСЈ дом је био одговор на стимулусе *дечи* (11), *сив* (6), *руски* (3), *југословенски*, *младост* (2), *институт*, *култура* (1)).

¹⁵ КС је израчунат према формули Ј. Бартмињског (исп. Бартмињски 2011: 319; Silva 2014: 312, 314):

$$Ws = \frac{(D^1 + D^2)}{W} \times 100\%$$

где је Ws – коефицијент стереотипизације (КС), W – број свих одговора на постављено питање (УБО), D^1 – број одговора који припадају најбројнијем дескриптору, D^2 – број одговора који припадају дескриптору другом по бројности.

Табела 3. Суштина правог ДОМА¹⁷

Суштину правог дома представља...					
Р	БО	% од УБО	А	Д	примери одговора/цитати
1.	75	37.31%	Пор	породица / људи који у њему живе у заједници	породица (40) ¹⁶ ; представљају људи који живе у њему (2); породица која живи у њему; породица која чини неки простор домом; углавном представља породицу; породица у том дому; породична заједница; породица на окупу; првенствено породицу на окупу; то да је читава породица на скупу; присуство чланова породице; ближа родбина; родбина; заједница; пуно људи; представљају људи који га са нама деле; много људи који живе у заједници; простор у коме живи породица; место где је породица
2.	22	10.95%	П	топла, пријатна атмосфера	топлина (9); топлина дома (2); топла породична атмосфера (2); топлина породичне заједнице; топлина у кругу породице; топлина породице; нормална и пријатна атмосфера; пријатна породична атмосфера; позитивна породична атмосфера
3.	22	10.95%	ПС	људе у њему повезују љубав и др. позитивна осећања / поштовање, разумевање и др.	љубав (9); разумевање (4); љубав породице; љубав која постоји међу укућанима; љубав и подршка; где постоји љубав, топлина, подршка и поверење; љубав и поштовање према укућанима; поштовање; пажња и поштовање међу укућанима; разумевање и подршка
4.	14	6.97%	ПС	у њему влада слога	слога (6); сложеност између чланова породице; слога у породици; и слагање породице; слога у дому; слога која се може осетити кад неко дође; јединство; јединство у породици; сви за једног, један за све
5.	14	6.97%	П	људи се у њему осећају добро	задовољство; срећа; [место где се човек осећа] и срећно; када се пријатно осећамо у кући у кругу својих најближих; место у којем се најпријатније осећамо; место у коме се неко осећа најпријатније; место где се осећамо као код куће; осећај припадности, пријатности; место за опуштање и уживање; добро расположење; расположење; смех; добро; благостање

¹⁶ У заградџи је укупан број појављивања датог одговора.

¹⁷ У табелу нису унети дескриптори који обухватају мање од 3 одговора (мање од 1.5% од УБО). То су: **пребивалиште** (пребивалиште у коме се живи; место у којем живим са породицом), **зграда, стамбени објекат** (кућа је објекат, зграда, не мора да значи да је свака кућа и дом; кућа је објекат, зграда у којој је одређена породица смештена); **комуникација** (разговор; договори и разговори); **други људи који су нам блиски или који живе у његовој близини** (баба из Црне Горе; добар комшија који се не жали кад појачаш музику). Такође нису унети ни појединачни одговори који се односе на различите аспекте (представља место у којем сваки од чланова породице може да нађе уточиште било када; удобност; јединственост; карактеристичан мирис; стабилност; окружење и духовно стање а кућу представља физичка структура и локација; целокупно човеково окружење). Обе групе одговора заједно чине 7.46% од УБО.

6.	8	3.98%	ПС	мир, хармонија (у породици)	мир (3); хармонија; хармонија између чланова породице; хармонија у породици; породични склад; складан однос свих чланова породице
7.	7	3.48%	П	пружа осећај сигурности	сигурност (6); место где се човек осећа сигурно
8.	7	3.48%	ПС	односи међу укућанима / породични односи / добри односи	однос међу укућанима; повезаност међу члановима дома; породични односи; однос између њених [од породице] чланова; добри породични односи; добар однос у породици са доста комуникације; одлични односи
б.	6	2.99%	ПС	атмосфера у њему / породична атмосфера	породична атмосфера (2); атмосфера у дому; кућна атмосфера; атмосфера која влада у кући; атмосфера која влада у датом објекту
9.	5	2.49%	Ф	има одређену опрему и предмете који задовољавају човекове потребе	камин са ватрицом; огњиште; опран веш; скуван ручак; кабловска телевизија
10.	3	1.49%	Ж	свакодневне животне ситуације у њему	када се тучеш око даљинског; када не пере само Ивана судове, него и Тамара и Маја; суделовања чланова породице у заједничким активностима дома
11.	3	1.49%	П	прошлост / успомене	место где смо рођени; место где сам одрасла; успомене у том дому

3.2.1. Подаци показују да су, према наведеним дескрипторима, најчешће особине у свакодневној, уобичајеној концептуализацији, које изграђују стереотипну представу ДОМА у савременом српском језику: породица, топлина, љубав, слога, срећа (пријатност, задовољство), мир и хармонија, сигурност, добри породични односи, породична атмосфера. То су особине које се у првом реду односе на психосоцијални аспект (ПС), који обухвата породични (Пор) – 132 (57+75), затим психолошки (П) – 46, и са малим бројем особина функционални (Ф) – 5 и животни, свакодневни (Ж) – 3.¹⁸

3.3. Треће питање: Опиши изглед типичног дома

На треће питање одговорила су 92 испитаника (од 112), наводећи укупно 159 особина. Као и у случају претходног питања, одговори указују на високу стереотипизацију дома у српском језику. Издвајају се две особине „типичног“¹⁹ дома чији КС износи 33.33%. То су: **стамбени објекат (одређених физичких**

¹⁸ У пољској слици дома/куће доминирају врло сличне особине: породица, љубав, топлина, место коме се враћамо, разумевање, сигурност, заједништво, поверење, кућна атмосфера, помоћ, ослонац, мир, поштовање (Бартмињски 2011: 236–237). У португалској слици дома доминантне су особине које се тичу удобности и задовољавања човекових потреба, за којима следе: сигурност, породица, пријатна атмосфера, физичке одлике дома, приватност, уточиште, љубав, мир и хармонија, успомене (Silva 2014).

¹⁹ Модификатором „типичан“ настоји се избећи субјективна и добити језичка слика устаљена у српској култури, без прецизирања временског тренутка.

карактеристика – има зидове, просторије, одређених је димензија и др.) са окућницом и породица / људи који у њему живе у заједници.

Табела 4. Изглед типичног ДОМА²⁰

Опиши изглед типичног дома					
Р	БО	% од УБО	А	Д	примери одговора/цитати
1.	32	20.13%	Физ	стамбени објект (одређених физичких карактеристика – има зидове, просторије, одређених је димензија и др.) и окућница	кућа са неколико спаваћих соба, кухињом, купатилом и дневном собом; кућа са кухињом, дневним боравком, собама; велика кућа, вишесобна, са великом дневном собом и кухињом; четворособан стан са купатилом, терасом и кухињом; стан, пар соба, терасица; кухиња, спаваћа соба, дневни боравак; кухиња, дневни боравак, трпезарија; тераса, више спаваћих соба, велики дневни боравак; дом је споља окружен цвијећем, травом, а унутра пространа дневна соба; грађевина средње величине, осветљена, са великим двориштем и баштом; кућа, двориште, башта, воћњак, њива; стамбени објект просечне вличине, лепо двориште; кућа са пространим двориштем; велико двориште (2); двориште, ограда и др.
2.	21	13.21%	Пор	породица / људи који у њему живе у заједници	породица на окупу (5); породица; чланови породице; жена, муж и деца; Не постоји типичан изглед дома јер њега не чини изглед већ људи; људи који живе ту; заједница и др.
3.	16	10.06%	ПС	људе у њему повезују љубав и др. позитивна осећања / поштовање, разумевање и др.	љубав (2); типичан дом представља кућу пуну љубави; дом у коме влада љубав; мала кућица која је испуњена љубављу; пун љубави; поштовање, љубав; међусобна брига (2); разумевање, толеранција, топлина коју осећате када сте са вашом породицом и др.
4.	11	6.92%	Физ-Ф-Пор	то је место, стамбени објект у којем живи породица	стамбени објект у коме живи једна породица; кућа или неки стамбени објект у коме живи породица; кућа у којој живи породица; кућа или стан са породицом; кућа са породицом на окупу; простор намењен боравку, животу једне породице и др.
5.	9	5.66%	П	топла, пријатна атмосфера	топлина (2); [пун] топлине; пуно топлине; пријатна атмосфера (2); пријатна и опуштена атмосфера; топла породична атмосфера; удобна и топла атмосфера

²⁰ У табелу нису унети дескриптори који обухватају мање од 3 одговора (мање од 1.5% од УБО): **одражава карактер власника** (зависно од станара; простор уређен по укусу и потребама чланова породице); **задовољава потребе укућана** (довољно просторија за све чланове породице; лепа храна); **комфор** (комфор; комфорност); **карактеристичан мирис** (мирис кухиње (2)), као ни појединачни одговори који се односе на различите аспекте, односно именују различите особине (имати кров над главом; хоћеш рећи куће? пошто ми то није исто... кућа ми је конкретан појам а дом апстрактан. Некоме могу да се покlope значења али мени не; типичан дом не постоји он може бити било које место; осветљеност – доста светлости; приватност – [то је ... место] можда мало издвојено, интимно; варошица), који заједно чине 8.81% од УБО.

6.	8	5.03%	Ф	има одређену опрему и предмете који задовољавају човекове потребе	скроман намештај; дрвени намештај; кревет, телевизор; [кућа или стан у којој постоје ...] кревет; [да имаш] зими грејање, а лети климу и не мораш. Бојлер, телевизор, пећ и чезва; ²¹ породичне слике по зидовима; и наравно предмети личне природе који су својина чланова породице; камин са ватрицом; бицикли и љуљашка у дворишту
7.	7	4.40%	П	људи се у њему осећају добро	то је пријатно, угодно место; пријатан простор где се можеш одморити и забавити; место за одмор; пријатно окружење; удобан и топао амбијент; [мала кућица] пуна осмеха и радости; смех
8.	7	4.40%	Ж	свакодневне животне ситуације у њему	сви заједно седе за ручком и једу; цела породица заједно једе ручак у кухињи итд.; родитељи заједно са својом децом једу у исто време, увече гледају заједно телевизор и играју друштвене игре.; насмејано и радосни разговор за време недељног ручка; мајка у кухињи, деца се играју, а отац гледа телевизор; интимни породични разговори; разговор о проведеном дану и плановима
9.	7	4.40%	ПС	мир, хармонија (у породици)	мир; [дом у коме влада ...] мир; [пун] спокоја; склад и мир у породици, која ради све своје обавезе заједнички, али свако има простора и могућности да ради нешто што воли и што га интересује; складни односи у породици; хармонија; [дом у коме ...] и хармонија
6.	6	3.77%	ПС	у њему влада слога	слога (2); [дом у коме влада ...] слога; [пун] слоге; слога или неслога; породична сложеност
10.	6	3.77%	ПС	односи међу укућанима / породични односи / добри односи	породични односи; онако како се укућани опходе једни према другима; одлични односи; дружење; делење мисли и осећања; гужва, бука, прави мали хаос
6.	5	3.14%	ПС	породична атмосфера	породична атмосфера (4); фамилијарна атмосфера
11.	4	2.52%	Ж	Пас	пас; [кућа са] псом; [угодно место са] псом; пас у дворишту
12.	3	1.89%	Физ	светла боја	светле, веселе боје; светле веселе боје; светле боје
13.	3	1.89%	П	изазива одређене осећаје	изглед дома са стране архитектуре је небитан. Битан је осећај док боравите у њему; није ствар у изгледу дома, није ту разлика између дома и куће, већ у емоционалном доживљају. Дом је материјално исто што и кућа; не постоји опис, дом је нешто што се осећа унутар породице или друштва

3.3.1. Треће питање било је усмерено на физички аспект дома (карактеристике које се визуелно могу опазити), с циљем да се установи изглед и редослед важности појединих његових делова (просторија). Одговори показују да се типичан дом концептуализује у виду куће са окућницом, двориштем (ређе

²¹ Други део свога одговора прецртао је испитаник, али смо га сматрали релевантним за истраживање због чега га наводимо.

у виду стана), која има одговарајуће просторије (кухиња, дневна соба, спаваћа соба, купатило, дечија соба). Физички аспект дома се такође сагледава из угла емоционално-социјалног (породица, заједништво, љубав, топлина) и животно-функционалног (место, стамбени објекат, опрема и предмети који задовољавају човекове потребе, животне ситуације), као израз њихове међусобне интеграције. Без обзира на то што је у самом питању наглашен физички аспект, у одговорима су поред особина које се односе на овај аспект веома заступљене особине које се односе на породични, психосоцијални и психолошки аспект.

3.3.2. Редослед важности просторија одређен је у одговорима на следећи начин: кухиња (11), дневни боравак (10), спаваћа соба (6), купатило (6), дечија соба (1).²²

3.4. Четврто питање: Напиши што више особина/појмова које се односе на дом/кућу

На четврто питање одговорило је 97 испитаника наводећи 398 особина/појмова (15 није одговорило). У табели је наведено дванаест дескриптора, у оквиру којих су груписана 333 одговора.

Табела 5. Особине ДОМА/КУЋЕ²³

Напиши што више особина/појмова које се односе на дом/кућу					
Р	БО	% од УБО	А	Д	примери одговора/цитата
1.	63	15.83%	ПС	људе у њему повезују љубав и др. позитивна осећања / поштовање, разумевање и др.	љубав (31); [кућа] пуна љубави; поштовање (7); узајамно поштовање укућана; разумевање (8); толеранција (4); подршка (3); искреност (2); нежност (2); нежно; нега; брига; пажња

²² Да говорник српског језика кухињу и дневну собу доживљава као централне просторије у кући и породичном животу, потврђују не само одговори који заузимају прво место у табели (Р 1) него и они који се односе на свакодневне животне ситуације у дому (Р 8).

²³ У табели нису дати дескриптори који обухватају мање од 6 одговора (1.5%): **место у којем живе људи** (сам простор живота, место за окупљање, станиште у ком живи породица, место у којем боравим (објекат)); **уточниште** (уточниште (3), склониште); **изазива одређене осећаје** (осећања, како се осећате у дому или кући, испуњеност (2)); **обавезе, радне навике** (рад, обавезе, кућни послови, кување, радне навике у дому); **пространост** (пространост (3), простран); **задовољава потребе укућана** (зимница, добра клопа, ручак који мама спрема); **осветљеност** (прозрачност, осветљеност, светао); **други људи који су нам блиски или који живе у његовој близини** (комшије, пријатељи); **слобода** (слобода (2)); **приватност** (приватност, ушшуканост); **властито место човека** (своје, нешто само ваше); **уредност** (уредност, чистоћа); **кућни љубимци** (кућни љубимац, кер); **биљке** (биљка, цвијеће); затим одговори: **кров над главом** (2), **огњиште** (3), као ни остали појединачни одговори који се односе на различите аспекте, односно особине дома/куће (величина, лепо уређен, студентски дом, светле боје, доступност, база, стабилност, здравље, здраво окружење, туга, бол, вера, познато, фамилијарна атмосфера, околина, живот, одрастање, мирис, нешто изван оног материјалног), који заједно чине 16.33% од УБО. Треба, такође, напоменути да су у овом питању наведене обе лексеме *дом/кућа* будући да је анкета део ширег истраживања у којем је анализиран концепт ДОМА, што је у уводном делу овог рада наглашено. Одговори показују да су испитаници и у том случају претежно наводили особине које се односе на апстрактно, емоционално значење речи *дам*, а не на конкретно, физичко значење 'зграда, кућа', што потврђује примарност овога значења за реч *дам* и њену обележеност у односу на синоним *кућа*.

2.	55	13.82%	П	топла, пријатна атмосфера	топлина (41); топло (2); топло огњиште (2); топли дом; топла атмосфера; пријатност (3); пријатно (2); пријатно место; пријатна атмосфера; добра атмосфера
3.	44	11.06%	Пор	породица / људи који у њему живе у заједници	породица (21); велика породица; заједништво (4); заједница (2); родитељи (3); деца (2); мама; тата; сестра; сестре; брат; браћа; родбина; укућани
4.	40	10.05%	П	људи се у њему / њој осећају добро	срећа (11); срећно; [кућа пуна] среће; радост (10); весеље; осмех (3); смех (2); опуштеност (3); опуштено; лепо (2); добро расположење; расположено; уживање; одмор; ведро
5.	36	9.05%	Физ	стамбени објект (одређених физичких карактеристика – има зидове, просторије, одређених је димензија и др.) и окућница	објект (2); зграда (2); стан (2); кућа (2); мала, скромна кућа; кућа са двориштем; вила; колиба; двориште (3); кров (2); зид (2); има 4 зида и кров; прозор; цигла; малтер; фасада; соба (4); простране собе; светле простране собе; просторије; дневна соба; трпезарија; кухиња; купатило; ходник
6.	28	7.04%	П	пружа осећај сигурности	сигурност (22); сигурно (2); физичка и емоционална сигурност; осећај безбедности; заштићеност; заштићено
7.	20	5.03%	Ф	има одређену опрему и предмете који задовољавају човекове потребе	телевизор (4); тв; кабловска; кревет (2); намештај; трпеза; пећ; камин са ватрицом; тепих; бојлер; сат; цезва; резервна сијалица; фотографија; сувенири; косилица
8.	13	3.27%	ПС	мир, хармонија	мир (7); спокој; хармонија (4); склад
9.	12	3.02%	ПС	у њему влада слога	слога (11); сложеност укућана
10.	8	2.01%	Ж	удобност	удобност (4); удобно (2); комфор; комфоран
11.	8	2.01%	С	у њему/њој има комуникације	разговор (2); породични разговори (2); разговори са родитељима; комуникација; добра комуникација; договор
12.	6	1.51%	ПС	односи међу укућанима	стање унутар породице; одлични односи; пријатељство; ситне препирке; патријархални поредак; генерацијски јаз

3.4.1. Будући да се од испитаника тражило да наведу што више особина ДОМА, добијене су неке карактеристике које се нису појављивале у свим претходним питањима (удобност, комфор; разговор, комуникација), или им је учесталост другачија у односу на претходна питања (нпр. већа учесталост особине сигурност).

3.4.2. Скоро све наведене особине су позитивне или неутралне особине, емоционално обојене (изузев одговора: ситне препирке, и – генерацијски јаз, који се могу сматрати негативним). Издвајају се две доминантне особине: **људе**

у њему повезују љубав и др. позитивна осећања / поштовање, разумевање и др. и топла, пријатна атмосфера, чији је КС нешто нижи него за особине издвојене у претходна два питања, али и даље висок, и износи 29.65%.

3.4.3. Особине ДОМА сагледавају се преваходно са психосоцијалног аспекта (ПС, Пор) (138): породица, велика породица, заједништво, родитељи, деца, родбина, људи које волите, мир, хармонија, слога, одлични односи, пријатељство, ситне препирке, патријархални поредак, генерацијски јаз.

Затим са психолошког аспекта (123): љубав, поштовање, разумевање, толеранција, подршка, искреност, нежност, брига, пажња, сигурност.

Треће место заузимају карактеристике које се односе на физички аспект, на физичка својства дома, димензије, материјал од ког је направљен, његове делове, просторије (36): објекат, зграда, стан, кућа, мала, скромна кућа, кућа са двориштем, вила, колиба, двориште, кров, зид, прозор, цигла, малтер, фасада, соба, просторије, дневна соба, трпезарија, кухиња, купатило, ходник.

У поређењу са одговорима на претходна питања, подједнако је испољена представа ДОМА са животног аспекта (8): удобност, комфор, а појављује се и социјални аспект (8): разговор, породични разговори, комуникација, договор.

Наведена учесталост особина према аспектима показује степен њихове устаљености, који је, што се види из табеле 5, знатно већи за особине које се односе на психолошку и психосоцијалну димензију, него за остале.

3.5. Пето питање: Допуни реченицу: *Ја имам дом али, ...*

Пето питање формулисано је у складу са теоријским ставовима Лублинске етнолингвистичке школе према којима је за проучаваоца ЈСС битно оно што се у исказу третира као несумњиво и очигледно, оно што је тривијално, банално, а не ново и неочекивано (Бартмињски 2011: 64). Са тог становишта, посебну вредност имају супротне, допусне, закључне и узрочно-последичне реченице, које се уводе везницима „али“, „иако“, „па“, „јер“/„зато“, јер се оваквим реченицама добија пресупонирани суд као устаљена особина/вредност, нпр. *Јан је отац, али не брине о својој деци* (пресупонирани суд [Очеви брину о својој деци]).

3.5.1. Одговори на пето питање показују да се могу пресупонирати следећи судови за концепт ДОМА:²⁴

[ДОМ ЈЕ СТАЛНО МЕСТО БОРАВКА / ДОМ ЈЕ МЕСТО У КОЈЕМ СЕ ЖИВИ]: Ја имам дом али, сам тренутно ван њега; Ја имам дом али, не живим у њему, недостаје ми; Ја имам дом али, тренутно нисам у њему; Ја имам дом али, не живим тамо; Ја имам дом али, тренутно не боравим тамо; Ја имам дом али, тренутно нисам

²⁴ На пето питање нису одговорили сви испитаници и нису сви одговори релевантни у погледу добијања пресупонираниог суда. Зато су узети они најзаступљенији, репрезентативни одговори-судови који осликавају устаљене, стереотипне представе о ДОМУ (обухватају три и више одговора).

тамо; Ја имам дом али, не проводим много времена у њему; Ја имам дом али, нисам често тамо јер студирам у другом граду;

[ДОМ ЈЕ ТАМО ГДЕ ЈЕ ПОРОДИЦА / Дом је породица]: Ја имам дом али, тренутно сам одвојена од своје породице; Ја имам дом али, могао бих мало да се одвојим; Ја имам дом али, далеко је, у другом граду; Ја имам дом али, сам одвојена од родитеља; Ја имам дом али, немам породицу;

[ДОМ ЈЕ КУЋА]: Ја имам дом али, немам фасаду; Ја имам дом али не и кућу (3); Ја имам дом али далеко од куће; Ја имам дом али немам кућу;

[ДОМ НИЈЕ КУЋА]: Ја имам дом али имам и кућу (6);

[У ДОМУ ЈЕ ТОПЛИНА]: Ја имам дом али недовољно топао; Ја имам дом али немам топлину дома; Ја имам дом али некад фали породична топлина.

4.0. ЗАКЉУЧАК.

Подаци из анкете показују да је у свакодневној слици ДОМА српских говорника (студената) психосоцијални (ПС) аспект, који обухвата породични (Пор), осетно претежнији у односу на све друге појединачне аспекте: психолошки (П), животни (Ж), функционални (Ф) и физички (Физ). Приметна је, такође, превага психосоцијалне, друштвене димензије над физичком, материјалном. Све то даје основа да се истакне значај породице у уобичајеној концептуализацији ДОМА у српском језику, и важност психосоцијалног и психолошког аспекта, док се физички и функционални у свом основном виду ('место/кућа/стан' и 'живети/становати') у значењу ове лексеме подразумевају (пресупозиција) (зато су у одговорима место и функција готово увек директно или индиректно присутни, исп. срећна породица која ту живи; представљају људи који живе у њему; породица која живи у њему; место где је породица; битно је да је то простор у коме борави једна породица која тај дом испуњава својим присуством и особинама, изглед је небитан, итд.).²⁵

4.1. На овакво јасно психосоцијално профилисање српског ДОМА, могло је, свакако, утицати постојање у језику друге лексеме за означавање овог појма, блискозначнице *кућа*, која је у том погледу необележена (исп. одговоре: није ствар у изгледу дома, није ту разлика између дома и куће, већ у емоционалном доживљају. Дом је материјално исто што и кућа; кућа је објекат, зграда. Не мора да значи да је свака кућа и дом).

4.2. Физички аспект ДОМА повезан је са психолошким кроз емоционално сагледавање животног простора према критеријуму блискости. ДОМ у свакодневном језику није МЕСТО/КУЋА, већ МЕСТО/КУЋА у којем/којој

²⁵ Само се у једном малом броју одговора потпуно искључује физичка димензија ДОМА, исп. не постоји опис, дом је нешто што се осећа унутар породице или друштва; не постоји типичан изглед дома јер њега не чини изглед већ људи; хоћеш рећи куће? пошто ми то није исто... кућа ми је конкретан појам а дом апстрактан. Некоме могу да се покlope значења али мени не.

ЖИВИ/СТАНУЈЕ ПОРОДИЦА. Емоционално-социјални аспект ближе је одређен особинама: топла, пријатна атмосфера, љубав и др. позитивна осећања / поштовање, разумевање и др., слога, људи се у њему осећају добро, мир, хармонија, сигурност, добри породични односи, што појму ДОМА придаје статус стабилне емоционалне и културне вредности.

4.3. Значај вредности високо је изражен у савременој уобичајеној слици правога ДОМА. Дословно све наведене особине су позитивне и профилишу изразито позитивну вредност овог појма, смештајући га у групу највиших вредности.

4.4. У раду је представљено речничко значење лексема *дом* и *кућа* с циљем да се упореди слика која је забележена у речнику са сликом коју нуди анкета, тј. актуелно језичко стање, како би се речничка дефиниција допунила карактеристикама појма које нису забележене а односе се на културне и аксиолошке конотације.

Анкета је показала да ове две лексеме у језичком систему савремених говорника нису истозначнице. Разлике се јављају превасходно на когнитивном и комуникативно-прагматичком плану, што се најопштије испољава у виду маркиране употребе лексеме *дом* и неутралне употребе лексеме *кућа*. *Дом* у савременом српском језику примарно има апстрактно, психосоцијално, емоционално-људско значење: породица, породична заједница, породица на окупу. Ово значење је изразито позитивно емоционално вредновано са особинама: топлина, љубав и др. позитивна осећања, људи се у њему осећају добро, заједништво, слога.

Све то треба имати у виду приликом будућих дефинисања у речницима и, у складу са модерним лексиколошким и лексикографским схватањима, која првенствено полазе од потреба корисника речника, са тежњом ка свеобухватном представљању формалних и садржинских односа, на одговарајући начин представити у лексикографској обради.

Литература

- Апресјан, Ју. 1995. *Лексическа семантика. Синонимическе средства језика*. 2. изд. Москва: Језици руској културе.
- Бартмињски, Ј. 2011. *Језик – Слика – Свет*. Београд: Slovo Slavia.
- Ристић, С. 2013а. Стилски аспекти концептуализације појма ДОМ у књижевном дискурсу. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 42/1, 381–394.
- Ристић, С. 2013б. Концепт дома у религијском дискурсу. *Теолингвистичка истраживања српског и других словенских језика*, 293–313.
- Пипер, П., Драгићевић, Р., Стефановић, М. 2005. *Асоцијативни речник српског језика*. Београд: Београдска књига, Службени лист СЦГ, Филолошки факултет.

- Пипер, П., Драгићевић, Р., Стефановић, М. 2011. *Обратни асоцијативни речник српскога језика*. Београд: Београдска књига, Службени гласник.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (IV, XI). Београд: Институт за српски језик САНУ, 1966, 1981.
- Bartmiński, J. 2014. Ankieta jako pomocnicze narzędzie rekonstrukcji językowego obrazu świata. U: *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata słowian i ich sąsiadów 3 Problemy eksplikowania i profilowania pojęć*. I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura (ur.). Lublin: Wydawnictwo UMCS, 279–308.
- Pintarić N. 2006. Emotivan odnos prema prostoru u kojemu živimo: jezična slika DOMA u hrvatskom, poljskom i ruskom jeziku. *Rasprave* 31/1, 227–248.
- Ristić, S., Lazić-Konjik I. 2014. Dom w języku serbskim. U: *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata słowian i ich sąsiadów 3 Problemy eksplikowania i profilowania pojęć*. I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura (ur.). Lublin: Wydawnictwo UMCS, 103–137.
- Silva, Z. B. 2014. Jaki obraz DOMU mają młodzi Portugalczycy? Badanie ankietowe. U: *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata słowian i ich sąsiadów 3 Problemy eksplikowania i profilowania pojęć*. I. Bielińska-Gardziel, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura (ur.). Lublin: Wydawnictwo UMCS, 309–322.
- Skok, P. 1971–1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (I–II). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Ivana Lazić-Konjik, Jovanka Milošević

MEANING OF THE WORD *HOME* IN THE SERBIAN LANGUAGE (IN THE LIGHT OF QUESTIONNAIRE DATA)

Summary

This paper presents the meaning of the word *home* in relation to the word *house* based on questionnaire data, which was conducted among speakers of contemporary Serbian language. The survey covered a total of 112 students from 3 faculties of the University of Novi Sad during the 2011/2012 school year. The results have shown that in the conceptualization of HOME or within the meaning of this word in contemporary Serbian, the following characteristics settled: family, togetherness, warmth, love and other positive feelings, people feeling good at home, harmony. The paper emphasizes the importance of family in the current conceptualization of HOME in the Serbian language, the importance of psychosocial and psychological aspects, and its highly positive emotional evaluation.

ivana.konjik@gmail.com
Jovanka.Milosevic@isj.sanu.ac.rs